

JADWIGA LECHOWSKA, ANNA AUGUSTYŃSKA-PREJSNAR

Zakład Produkcji Zwierzęcej i Oceny Produktów Drobiarskich,
Wydział Biologiczno-Rolniczy, Uniwersytet Rzeszowski
ul. Zelwerowicza D9, 35-601 Rzeszów
e-mail: *augusta@univ.rzeszow.pl*

OWCE OBJĘTE PROGRAMEM OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH NA PODKARPACIU

Lokalne rasy i odmiany owiec, objęte programem ochrony zasobów genetycznych, utrzymywane są na terenach, gdzie występowały w przeszłości. Program ochrony zasobów genetycznych, obejmujący swoim działaniem stada zlokalizowane na obszarach górskich, w tym na Podkarpaciu przyczynił się do rozwoju owczarstwa na tym terenie. Wypas owiec przyczynia się do pielęgnacji krajobrazu, a pasące się owce „współgrają” z otoczeniem, w szczególności w górach. Produkcja owczarska na Podkarpaciu jest ważnym elementem zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

Słowa kluczowe: owce, ochrona zasobów genetycznych, rasy rodzime, potencjał rozrodczy

I. WSTĘP

Polska posiada bardzo bogate i zróżnicowane zasoby genetyczne zwierząt gospodarskich, każdy z utrzymywanych gatunków reprezentowany jest przez kilka do kilkunastu ras i odmian. Największą różnorodnością charakteryzuje się produkcja owczarska [2,4]. W roku 2000 powstał Program hodowli ochrony zasobów genetycznych owiec, zaakceptowany do realizacji przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Jego celem jest zachowanie przed wyginieniem rodzimych ras owiec, stanowiących bardzo cenny element różnorodności genetycznej [4,8,9]. W 2009 roku program obejmował 13 ras rodzimych owiec (wrzosówka, świniarka, olkuska, górską odmianę barwnej, merynos barwny, uhruska, wielkopolska, żeleźnińska, korideil, kamieniecka, pomorska, merynos starego typu, cakiel podhalański), w tym 4 rasy hodowane na terenie Podkarpacia [3,9].

Historia hodowli owiec na terenie Podkarpacia ma bardzo długą tradycję, głęboko przenikając do obyczajów i folkloru zwłaszcza w rejonie gór i pogórza. Owce będąc trwale związane z tym regionem kraju stanowią ważny element kształtowania architektury krajobrazu i ekosystemu górskiego [5,6]. Dostarczają specyficznych produktów, jak wełna, skóry, mleko do produkcji tradycyjnych i regionalnych produktów. Mogą być wykorzystywane w gospodarstwach agroturystycznych i ekologicznych [2].

* *Pracę recenzował:* dr hab. inż. Krzysztof Tereszkiwicz, Politechnika Rzeszowska

Celem niniejszego opracowania była analiza efektów użytkowości rozplodowej owiec ras rodzimych, objętych Programem Ochrony Zasobów Genetycznych użytkowanych na terenie Podkarpacia w 2009 roku.

II. MATERIAŁ I METODY

Ocenę efektów użytkowania rozplodowego maciorek opracowano na podstawie dokumentacji hodowlanej prowadzonej w stadach owiec ras rodzimych realizujących Program Ochrony Zasobów Genetycznych Owiec na Podkarpaciu w 2009 roku. Analizą objęto 6 stad owiec rasy olkuska, 5 stad owiec rasy świniarka, 1 stado owiec rasy wrzosówka i 1 stado owiec rasy cakiel podhalański.

Analizowano wyniki rozrodu mierzone wskaźnikami: płodności i plenności matek, użytkowości rozplodowej oraz odchowu jagniąt, wyrażonych w procentach. Płodność maciorek określono, jako stosunek liczby maciorek wykończonych do liczby maciorek przeznaczonych do rozplodu. Wskaźnik plenności obliczono jako wielkość miotu w stosunku do wszystkich matek wykończonych. Użytkowość rozplodową oceniono porównując wszystkie jagnięta odchowane do wszystkich matek w stadzie, natomiast odchów jagniąt odnosił się do jagniąt odchowanych, w stosunku do wszystkich jagniąt urodzonych w stadzie.

III. WYNIKI I OMÓWIENIE

Program ochrony zasobów genetycznych obejmujący swoim działaniem stada owiec zlokalizowane na terenie gór i Pogórza przyczynił się do ponownego rozwoju owczarstwa na tym terenie [2]. Skala tych procesów jest niewielka, daje jednak szansę na ochronę ras zachowawczych, posiadających szereg unikalnych cech jak: dobre przystosowanie do zmiennych warunków środowiskowych oraz małe wymagania paszowe (wrzosówka, świniarka, cakiel podhalański); zdrowotność i długowieczność (wrzosówka, świniarka, cakiel podhalański), wysoka plenność (owca olkuska, wrzosówka), a także dobra mleczność i silny instynkt stadny i macierzyński, dzięki czemu dobrze odchowują jagnięta [2,5,6].

Ocenę użytkowości rozrodowej w stadach owiec ras objętych Programem Ochrony Zasobów Genetycznych na Podkarpaciu przedstawiono w tabeli 1. Liczebność maciorek w badanych stadach wykazuje duże zróżnicowanie. U owiec olkuskich kształtuje się od 16 do 118 sztuk, w stadach świniarki od 15 do 109 sztuk. Liczba matek w stadzie wrzosówki wynosiła 19 sztuk, a w stadzie cakiela podhalańskiego 96 sztuk.

Zgodnie z wzorcem rasowym owce olkuskie, powinny charakteryzować się wysoką plennością (przy jednokrotnym wykocie w roku maciorek dwuletnich i starszych nie mniej niż 200%) i użytkowością rozplodową nie mniej niż 180% [5]. W analizowanych stadach owiec olkuskich wykazano wysoką plenność. Najwyższą wartość badanej cechy (224,40%) stwierdzono w stadzie III, zaś najniższą (198,00%) w stadzie V. W stadach objętych Programem na Podkarpaciu użytkowość rozplodowa przyjmowała wartości od 105,00% (stado VI) do 165,00 (stado IV). W hodowli indywidualnej, w małych stadach, w których owce otoczone są staranną opieką, maciorki rodzą i odchowują liczne mioty [2,5]. Ocenianą populację matek charakteryzował wysoki wskaźnik odchowu jagniąt od 68,90% (stado VI) do 94,75% (stado III) – tabela 1.

Świniarka, to typowa prymitywna owca o wielokierunkowej użytkowości, posiada małe znaczenie produkcyjne [1]. Jak wynika z danych zawartych w tabeli 1 plenność tej

rasy jest niższa niż owiec olkuskich i kształtuje się w przedziale od 107,90% (stado I) do 144,00% (stado III). Najwyższą użytkowość rozplodową stwierdzono w stadzie II (135,00%). Doskonałe przystosowanie świniarek do miejscowych warunków środowiskowych, dobra zdrowotność i odporność na choroby sprawiają, że doskonale odchowują jagnięta [6]. Wskaźnik odchovu jagniąt w badanych stadach wynosił od 96,00% (stado I) do 100,00% (stado II, IV i V).

Owca wrzosówka, to jedna z najstarszych rodzimych ras doskonale nadaje się do wypasu kontrolowanego, w szczególności w celu pielęgnacji krajobrazu. Jest typowo asezonalną rasą owiec, rodzi z reguły bliźnięta, często dwa mioty w roku [7]. W analizowanym stadzie wrzosówek płodność wynosiła 147,00%, plenność 145,60%, użytkowość rozplodowa 110,50%, a odchów jagniąt 95,20 % (tab. 1).

Calke podhalańskie to owce o wszechstronnej użytkowości. Dostarczają mleka, mięsa i skór do produkcji naturalnych, tradycyjnych i regionalnych produktów. Niezaprzeczalny jest także wpływ owiec tej rasy na kształtowanie krajobrazu [2] i jego zachowanie, szczególnie w ubogich biotypach, jak obszary podgórskie i górskie Podkarpacia [6]. W badanym stadzie cakła płodność maciorek i użytkowość rozplodowa była wysoka, analogicznie 100,00% i 118,30% (tab. 1). Odchów jagniąt kształtował się na poziomie 97,98%. Uzyskane wyniki okazały się zgodne ze wzorcem opracowanym dla tej rasy [2].

Tabela 1- Table 1

Ocena użytkowości rozrodczej w stadach owiec ras objętych Programem Ochrony Zasobów Genetycznych na Podkarpaciu (%)

The evaluation of productive value of sheep's breed flock covered by the Genetic Resources Conservation Programme (%)

Wyszczególnienie <i>Specification</i>	Liczba maciorek w stadzie <i>Number mothering flock</i>	Płodność <i>Fertility</i> (%)	Plenność <i>Prolificacy</i> (%)	Odchów jagniąt <i>Reading performance</i> (%)	Użytkowość rozplodowa <i>Reading of lambs</i> (%)
Olkuska					
Stado I / <i>Flock I</i>	86	98,00	209,26	83,19	109,30
Stado II / <i>Flock II</i>	118	100,00	208,60	70,60	150,00
Stado III / <i>Flock III</i>	16	89,50	224,40	94,75	160,00
Stado IV / <i>Flock IV</i>	23	90,00	205,00	89,00	165,00
Stado V / <i>Flock V</i>	16	85,50	198,00	78,75	115,50
Stado VI / <i>Flock IV</i>	17	90,00	209,50	68,90	105,00
Świniarka					
Stado I / <i>Flock I</i>	109	96,20	107,90	96,00	103,80
Stado II / <i>Flock II</i>	20	100,00	135,00	100,00	135,00
Stado III / <i>Flock III</i>	31	97,00	144,00	97,50	116,00
Stado IV / <i>Flock IV</i>	15	100,00	140,00	100,00	132,00
Stado V / <i>Flock V</i>	26	100,00	142,00	100,00	104,00
Wrzosówka					
Stado I / <i>Flock I</i>	19	147,00	145,60	95,20	110,50
Cakiel podhalański					
Stado I / <i>Flock I</i>	96	100,00	120,74	97,98	118,30

IV. PODSUMOWANIE

Lokalne rasy i odmiany owiec, objęte programem ochrony zasobów genetycznych, utrzymywane są na terenach, gdzie występowały w przeszłości. Program ochrony zasobów genetycznych, obejmujący swoim działaniem stada zlokalizowane na obszarach górskich, w tym na Podkarpaciu przyczynił się do rozwoju owczarstwa na tym terenie.

W badaniach własnych wykazano zgodność wskaźników rozrodu wszystkich badanych ras owiec ze wzorcem rasowym. Analizowane rasy zachowawcze owiec charakteryzuje wysoka plenność (owca olkuska), opiekuńczość i troskliwość do potomstwa (świniarka, wrzosówka i cakiel podhalański) oraz wysoka wartość użytkowa (owca olkuska, świniarka, wrzosówka, cakiel podhalański). Ponadto wykorzystuje się je do wypasu, na rzecz zachowania walorów naturalnego środowiska przyrodniczego. Pasące się owce „współgrają” z otoczeniem, a w szczególności w górach. Produkcja owczarska na Podkarpaciu jest ważnym elementem zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

V. LITERATURA

1. Gruszecki T., Lipecka Cz.: Rasy zwierząt w Polsce – świniarka. *Medycyna Weterynaryjna*. 63 (3). s. 377. 2007.
2. Kawęcka A., Sikora J.: Rodzime rasy owiec w górskich rejonach Polski. *Zesz. Nauk. Poł.-Wsch. Oddziału PTIE i PTG w Rzeszowie*. z. 11. s. 103-108. 2009.
3. Krupiński J.: Bioróżnorodność w świecie zwierząt gospodarskich jako rezerwa zasobów genetycznych. *Przegląd Hodowlany*. 2. s. 1-8. 2009.
4. Krupiński J., Martyniuk E.: Ochrona zasobów genetycznych zwierząt. I Kongres Nauk Rolniczych Nauka- Praktyce. 2009. www.pdffactory.pl.
5. Lechowska J., Augustyńska-Prejsnar A., Jankowska D.: Potencjał rozrodczy owcy olkuskiej na Podkarpaciu. *Rocz. Nauk. PTZ*. t. 4. z. 3. s. 215-220. 2008.
6. Lechowska J., Augustyńska-Prejsnar A., Ormian M.: Wykorzystanie owiec w ochronie krajobrazu górskiego. *Zesz. Nauk. Poł.-Wsch. Oddziału PTIE i PTG w Rzeszowie*. z. 11. s.165-169. 2009.
7. Niżnikowski R.: Charakterystyka wybranych cech użytkowych owiec rasy wrzosówka. *Przegląd Hodowlany*. 4. s. 16-20. 2002.
8. Sikora J.: Ochrona zasobów genetycznych owiec w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. *Wiadomości Zootechniczne*. R. XLI. 4. s. 15-20. 2006.
9. Sikora J.: Ochrona zasobów genetycznych owiec w Polsce w latach 2004-2013. *Wiadomości Zootechniczne*. R. XLV. 4. s. 3-5. 2007.

SHEEP OF GENETIC RESOURCES CONSERVATION PROGRAM IN PODKARACIE

Summary

Local breeds and varieties of sheep, covered by the genetic resources conservation program are maintained in areas where they were in the past. Genetic resources conservation program, including in its actions herds located in mountainous areas, as the Podkarpackie region, contributed to the development of sheep herds in this area. Sheep grazing contributes to the maintenance of landscape and grazing sheep "interact" with the environment, especially in the mountains regions. Production of sheep in Podkarpackie is an important element of sustainable development of rural areas.

Key words: Sheep, genetic resources conservation program, native breeds, reproductive potential